

Romani "Tito Dorčić" i "Posljednji Stipančići" Vjenceslava Novaka

Matasić Devčić, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:040743>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Maja Matasić Devčić

Romani *Tito Dorčić* i *Posljednji Stipančići* Vjenceslava Novaka

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Maja Matasić Devčić
Matični broj: 0009065005

Romani *Tito Dorčić* i *Posljednji Stipančići* Vjenceslava Novaka
(ZAVRŠNI RAD)

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Sanja Tadić-Šokac

Rijeka, 05. rujna 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova Romani *Posljednji Stipančići* i *Tito Dorčić* Vjenceslava Novaka izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Sanje Tadić-Šokac.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskom jedinicama.

Studentica

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. V. NOVAK U KONTEKSTU HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI	2
2.1. VJENCESLAV NOVAK <i>U OČIMA</i> KNJIŽEVNE KRITIKE	3-4
2.2. TEMATSKA PREOKUPACIJA VJENCESLAVA NOVAKA	4-5
2.3. PODGORSKA DIMENZIJA	5-6
3. <i>POSLJEDNJI STIPANČIĆI</i>	6-8
3.1. OBITELJ U <i>POSLJEDNJIM STIPANČIĆIMA</i>	9-12
3.2. LIK LUCIJE STIPANČIĆ I PROBLEMATIKA POBAČAJA.....	12-13
3.3. TUBERKULOZA KAO METAFORA DRUŠTVENE ANKSIOZNOSTI....	13-14
3.4. KOMPOZICIJA, VRSTA PRIPOVJEDAČA, NARACIJA.....	14
3.5. TEMATIKA MORA U <i>POSLJEDNJIM STIPANČIĆIMA</i>	15
4. <i>TITO DORČIĆ</i>	16-18
4.1. KOMPOZICIJA, VRSTA PRIPOVJEDAČA, NARACIJA.....	18-19
4.2. TITOV ODNOS SA OBITELJI, PREMA ŠKOLI I ŽENAMA.....	19-21
4.3. ŽENSKI LIKOVI	21
5. ZAKLJUČAK	22
6. LITERATURA.....	23-24
7. IZVORI	24

1. UVOD

U ovom radu baviti ću se dvama romanima senjskog prozaika Vjenceslava Novaka. Bit će riječi o romanima *Posljednji Stipančići* i *Tito Dorčić*. Na samom početku nastojat ću dati sažeti životopis tog najsenjskijeg pisca te ga svrstati u kontekst hrvatske književnosti, 19. stoljeće i razdoblje književnog realizma. Osvrnut ćemo se pritom i na sud književne kritike o Novakovu stvaralaštvu u njegovo doba.

Također, bit će riječi o podgorskoj dimenziji u djelima Vjenceslava Novaka budući da je bitno istaći kako je Vjenceslav Novak prvi u hrvatskoj književnosti predočio život tih siromašnih, gladnih ljudi koji su u velikom broju spas svoje egzistencije vidjeli jedino u prosjačenju.

Potom ću u središnjem dijelu naglasak staviti na njegov roman *Posljednji Stipančići*. Nakon prikaza najbitnijih karakteristika romana u kontekstu istog ću se dotaknuti problematike autoriteta i obitelji kao zajednice u toj rigidno patrijarhalnoj obitelji te ću potom naglasak staviti na likove, a osobito na psihološki najkompleksniji lik tog romana, lik Lucije Stipančić. U nastavku ću pisati o kompleksnoj problematici o kojoj također roman govori, problematici pobačaja koje se upravo Vjenceslav Novak u svoje doba u književnosti prvi dotakao, mada neke osnovnoškolske i srednjoškolske literature tu temu u okviru romana često zaobilaze.

Nakon toga, *prijeći ću* na Novakov posljednji roman *Tito Dorčić* i njegovu problematiku. Riječ je o romanu temeljenom na prirodo-znanstvenom konceptu s pretpostavkom biološke determiniranosti. Baviti ću se problematikom Titova odgoja, njegova odnosa sa obitelji, prema školi i ženama. Bit će riječi o posljedicama biološke determiniranosti koje, vidjet ćemo, nisu jedine utjecale na Titovu nesretnu sudbinu. Analizirat ćemo koji su razlozi njegove propasti.

Naposlijetku će uslijediti sažeti zaključak te popis korištenih izvora i literature.

2. VJENCESLAV NOVAK U KONTEKSTU HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Životopis

Senjski pripovjedač Vjenceslav Novak rodio se 17. rujna 1859. godine u Senju. Otac mu je bio češkog podrijetla, a majka mu je bila rodom iz Bavarske. Završio je pučku školu i dva razreda gimnazije u rodnome Senju. Potom odlazi u Gospić gdje maturira, a zatim i u Zagreb gdje završava Učiteljsku školu.

Potom je radio u senjskoj osnovnoj školi, a 1884., budući da je, osim u književnost, Novak bio veliki zaljubljenik i u glazbu, dobiva stipendiju hrvatske vlade te odlazi u Prag na studij glazbe. Tamo je diplomirao i postao učiteljem glazbe. Vrativši se u domovinu, radi kao nastavnik te kao profesor glazbe na Učiteljskoj školi u Zagrebu (Nemec, 2009: 7).

Tijekom svog relativno kratkog života (živio je svega 46 godina) Novak je napisao sedam romana i stotinjak pripovijesti. Prvo književno djelo koje je objavio u svojoj 22. godini bila je pripovijest *Maca*. Od te godine sve do smrti Novak neumorno piše. Također, podjednako je bio plodonosan sve to vrijeme i na glazbenom polju, a aktivno je surađivao i sa brojnim književnim časopisima. Umro je od sušice u Zagrebu 20. rujna 1905. (Brešić, 1997 312-315).

Najznačajnija djela Vjenceslava Novaka: *Pavao Šegota, Dvije pripovijesti, Posljednji Stipančići, Dva svijeta, Tito Dorčić, Sabrana djela, I-XV, Izabrana djela, I-II* (1997: 312-315).

2.1. VJENCESLAV NOVAK U OČIMA KNJIŽEVNE KRITIKE

Bitno je istaknuti kako Novak nije odmah bio prepoznat od strane književne kritike. Razlog je i taj što u vrijeme njegove najintenzivnije stvaralačke djelatnosti već je nastupila književna moderna u hrvatskoj književnosti. Stoga mu se, kao zakašnjelom realistu, nije posvećivalo mnogo pozornosti. U svoje doba smatran je osrednjim piscem koji - kako je to Dragutin Prohaska formulirao - pripovijeda po ukusu malograđanske publike pogađajući njihove vlastite nazore o životu (Nemec, 2009:5).

Međutim, kasnije je tek zapaženo kako je upravo Novak jedan od najizvrsnijih hrvatskih realista uopće, koji niti je robovao konvencijama, niti pisao po šablonama ili pak kako bi udovoljio zahtjevima književne mode. Baš suprotno, Novak nije bio niti rob stranih utjecaja (Nemec, 2009: 23).

U recepcijskoj ravnodušnosti izdvojila se ipak pozitivna kritika, kritika Silvija Strahimira Kranjčevića, također Senjanina. Kranjčević, pišući o *Posljednjim Stipančićima* pristupa analitički te pogađa odlike Novakova pisanja (Nemec, 2009: 5).

Naime, Vjenceslav Novak se, prema mišljenju današnje književne kritike, smatra jednim od najvažnijih predstavnika hrvatskoga književnoga realizma. Ono što Novaka razlikuje od ostalih predstavnika hrvatskog književnog realizma jest njegov odnos prema građi koji je posve objektivistički te se najviše približio realističkom idealu nepristranog pripovijedanja. Novak u svojim djelima nema romantičarskih elemenata i to je ono što ga najviše razlikuje od njegovih suvremenika (Nemec, 2009: 9-11).

U literaturi ga se često naziva i hrvatskim Balzacom budući da prikazuje objektivnu stvarnost bez dekoriranja i uljepšavanja. Pritom se najviše fokusira na analiziranje društva te na tematiziranje sukoba junaka i njegove sredine, vješto kontrolirajući svoj emocionalni angažman, iako u većini djela iz opusa duboko analizira društvo i obitelji rodnoga mu grada Senja.

Ono po čemu se razlikovao također od njegovih suvremenika jest to što se nije ideološki niti politički izjašnjavao, već dapače, Novaka aktualna politička situacija nije zanimala. Umjesto kritičke analize političkog stanja svojega doba Novaku su u središtu interesa bile individualne sudbine, a osobito sudbine siromašnih i bijednih jadnika (Šicel, 2005: 200-201).

Bitno je osvijestiti se i o vremenu u kojem Novak stvara. Vrijeme je to velikih društvenih, političkih i gospodarskih promjena kada se javlja agrarna kriza, dolazi do raspada seljačkih

zadruga, a sve više propada plemstvo te se prva generacija urbanog proleterijata. Hrvatska se mora boriti sa mađarizacijom i odnarođivanjem, budući da je u to doba na vlasti bio Khuen Hedervary (Jelčić, 2004: 239). Sve te pojave naći će se osvijetljene u književnim plodovima naših realista, pa tako i u Novaka koji je u svojim djelima obuhvatio gotovo sve društvene slojeve i probleme koji su ih dolaskom svih tih promjena snašli. Sve to pronaći ćemo i u nastavku u analiziranim romanima.

2.2. TEMATSKA PREOKUPACIJA VJENCESLAVA NOVAKA

Novak je u svojim djelima, s obzirom na širinu zahvata kojim nastupa, opisao gotovo sve društvene tipove od najbogatijeg sloja do siromašnih prosjaka.

Novakovo se književno stvaralaštvo najčešće dijeli na tri velike tematske cjeline:

1. Moralna kriza, otuđenost te raskol u obitelji

Vjenceslav Novak je prvi pisac moderne Hrvatske koji se u svojoj prozi približio svijetu prosjaka, sirotinje, beskućnika, gladnih studenata i đaka (2009: 13-15). Tematika siromaštva i dobronamjernih, ali prevelikih roditeljskih ambicija tako će se javiti i u Titu Dorčiću.

Napisao je niz djela u kojima su glavni motivi upravo siromaštvo, bolest i glad, pri čemu uvijek nastojeći uvjerljivo i precizno povezati društvene prilike s tim teškim ljudskim sudbinama.

2. Sljedeća velika Novakova tema jest česta realistička, pa i modernistička tema; sukob pojedinca s okolinom.

Likovi Vjenceslava Novaka najčešće su žrtve neprilagođenosti novoj društvenoj okolini.

Tu tematsku okosnicu nosi i u ovom radu problematiziran roman *Tito Dorčić*, ali i *Nikola Baretić*, *Pavao Šegota* te *Dva svijeta*.

Osim toga tom tematskom kompleksu u kojem je u središtu svijet nepravde, propalih iluzija i obmana pripada i drugi u ovom radu obuhvaćen Novakov roman; *Posljednji Stipančići* (2009: 13-15).

3. Treća Novakova bitna tema je odnos umjetnika i društva čiji je reprezentativni primjer roman *Dva svijeta* u kojem se osjeća i jaka autobiografska crta (2009: 20).

2.3. PODGORSKA DIMENZIJA U DJELIMA VJENCESLAVA NOVAKA

Ono što također smatram da je bitno naglasiti kada je riječ o ovom velikom hrvatskom književniku, prije nego naglasak stavimo na njegove romane, je činjenica da je Vjenceslav Novak prvi put u svojim djelima u hrvatskoj književnosti predočio Podgorje te na taj način čitateljima omogućio nova saznanja o tom siromašnom dijelu Hrvatskog primorja kao i o teškim podgorskim ljudskim sudbinama.

Dragomir Babić ističe tu Novakovu zaslugu budući da ni danas još uvijek ne postoje sociološke i druge studije koje bi na primjeren način omogućile uvide u fenomene Podgorja i Podgoraca (Babić, 1984: 239). S obzirom da je Novak rodom iz Senja, poznao je taj kraj i te nesretne ljudske sudbine izazvane socijalnom nepravdom. On u svojim djelima prikazuje njihove ljudske patnje, sažetom slikovitošću vješto slika podgorski pejzaž ali i mentalitet podgorskog čovjeka, tu snagu u stalnoj borbi za vlastitu egzistenciju te napose ljubav koja je pokretačka snaga tog čovjeka prema tom siromašnom krškom kraju i goleti. Najveća Novakova zasluga je ta što je u tim tekstovima dao puno činjenica iz podgorskog života.

O Novakovu viđenju Podgorja piše i njegov najbolji književni poznavatelj, Antun Barac:

Opisujući Podgorje - kraj ispod Velebita, od Senja prema jugoistoku, Novak je za hrvatsku književnost upravo otkrio jedan dio naše zemlje, osobit po svojim ekonomskim i društvenim oblicima. Podgorje je veoma siromašno, njegova oskudna zemlja, na udaru bure, veoma škrto hrani svoje stanovnike. Zato je ono u svome siromaštvu bilo stvorilo osobite pojmove o moralu, časti i vlasništvu. U njemu je prosjačenje bilo priznato zvanje...oni nisu ni pomišljali da prosjačeći čine kakvo zlo... (Babić, 1984, 240-241).

Nejednakih vrijednosti, svi Novakovi tekstovi o Podgorju u prvom planu bave se socijalnom problematikom, ponajprije bijedom i nepravdom što je snašla jadnog malog čovjeka dok je društvo u potpunosti prema njemu ravnodušno.

O Novakovoj slici Podgorja piše i Stjepan Vukušić (Vukušić, 1988: 185-188). On u svojem eseju ističe Novakovu zaslugu što je prvi put u književnost uveo Podgorje i Podgorce. Međutim, smatra kako je manjkavost te Novakove slike koju je u književnosti ostavio o Podgorju njezina jednostranost. Naime Vukušić ističe kako je Novak sagledao Podgorje, ali samo izvana, s barke (Vukušić, 1988: 186). Vidio je tako krš, bijedu, stvarne ili lažne bogalje koji su preživljavali uz pomoć prosjačkog štapa te socijalnu ravnodušnost i nepravdu koja ih je nagnala na to.

Vukušić smatra kako u Novakovu prikazu Podgorja nije u pravoj mjeri nazočan podgorski topos, ta najsurovija hrvatska planina gdje je boravak divan, no ne i život u bijedi. Za cjelovitiju sliku potrebno je prikazati etnos, u ovom slučaju jedinstveni dinarski svijet i životnu energiju u koja je potrebna da bi se na tom surovu tlu stanovnici uopće održali. A uza sve to, potrebno je reći nešto više i o logosu, unutarnjem tipu zapadnoštokavskog govora. Smatra da je sve to samo prisutno u blijedim naznakama. Međutim, na kraju ipak naglašava da, unatoč manjkavosti u prikazu, Novak je, oslikavši taj njemu blizak kraj i ljude, omogućio mnoga nova saznanja i vidike. (Vukušić, 1988: 186).

3. *POSLJEDNJI STIPANČIĆI*

Roman *Posljednji Stipančići* najuspjeliji je, prema mišljenju književne kritike, Novakov roman, ali i uopće jedan od ponajboljih romana realizma u hrvatskoj književnosti. U romanu se prikazuje propast jedne senjske patricijske obitelji, kao što nam to i sam naslov govori. Također, iznose se povijesne činjenice o Senju toga doba, ali roman ukazuje i na društvene okolnosti toga vremena. U nastavku donosim okosnicu radnje romana.

Na samom početku romana upoznajemo se sa osiromašenom i bolesnom Valpurgom Stipančić i kćerkom Lucijom koje žive u trošnoj zagušljivoj sobici. Upoznajemo se sa njihovim vanjštinama te sa vremenskim okolnostima. Doznajemo kako je Valpurga bila udana za nekad imućnog i uglednog patricija Antu čije je bogatstvo i ugled propalo, a Ante umro.

Njih dvije su ostale prepuštene same sebi i bijedi. Lucija je teško bolesna. Njena jedina radost je iščekivanje poštaru Marka u nadi da će joj stići pismo od voljenog joj Alfreda koji joj je jedina nada. U nastavku, putem analepsi doznajemo sve o prošlosti obitelji Stipančić. Upoznajemo Antu Stipančića, njihova prvorodjenca sina Jurja kojemu je otac posvetio svu pažnju i ljubav dok je Lucija bila posve zanemarena i uskraćeno joj pristojno obrazovanje. A sve to iz razloga što je bila žensko! Juraj je poslan na studij u Beč, no unatoč tome što su godine tekle, a Antina novca bivalo sve manje, Juraj ne donosi kući diplome.

S druge strane Lucijin i očev odnos je postao sve gori. Lucija je nastojala ocu prikazati kako i ona, unatoč tome što je žensko, vrijedi jednako kao i Juraj. Anti postupno sve više opada ugled, obolijeva te naposljetku umire na Lucijinim rukama. Nakon konačna završetka studija, Juraj se vraća kući s prijateljem Alfredom koji vrijeme krati zavodeći neiskusnu mladu Luciju. U međuvremenu Juraj sve više upada u dugove. Zapovijeda majci da proda kuću, u suprotnom joj prijeti samoubojstvom. Valpurga prodaje kuću te se Lucija i ona sele u staru kuću Valpurginih roditelja. Juraj uzima novac i odlazi, a s njim i Alfred.

Lucija i Valpurga žive u bijedi. Uskoro Lucija saznaje za svoju trudnoću. Javivši pismom Alfredu vijest, on joj ravnodušno šalje lijek za pobačaj. Lucija bezpogovorno uzima sredstvo. Zdravstveno stanje joj biva sve gore. Naposljetku, doznajući kako joj, na majčin nagovor, umjesto Alfreda pisma šalje sjemeništara Tintor, Lucija umire. Valpurga je živjela još dvije godine. Preživljavala je prosjačeći te naposljetku kao posljednja Stipančićka umire u bijedi i samoći na Veliki petak proseći na Nehaju.

Nakon iznošenja sažetog sadržaja, u nastavku ćemo nastojati dublje analizirati likove pojedinačno.

U romanu upoznajemo glavu obitelji, tašta zastupnika patricija, Antu Stipančića. Autoritet u obitelji, despot po ponašanju, također i velikih političkih ambicija zbog kojih je bio kadar i zaobići moral.

Međutim, postupno slabi i propada na privatnom i na javnom planu. Naposljetku, prema kraju romana mu politička karijera propada, doživljava moralni i financijski slom te na kraju završava kao obični umorni, poniženi starac koji kao da je takav oduvijek i bio (Nemec, 2009: 15).

Antin sin Juraj, nesuđeni nasljednik i nastavljač moćne obitelji Stipančića u kojeg je otac svu nadu polagao (pritom zapostavljajući kćerku Luciju) skreće s puta. Trošeci obiteljski imetak, odričući se svoga roda i niječući vlastito porijeklo (Juraj Stipančić, očev mezimac, postaje Mađarem kako bi napredovao u činovničkom zvanju) postaje propalica i izdajica vlastite obitelji i naroda.

Ostala dva člana obitelji, posljednji svjedoci propadanja, kako materijalnog, tako i moralnog, te nekada moćne i ugledne senjske obitelji su Antina žena Valpurga te kći Lucija Stipančić. Na samom početku romana susrećemo se s te dvije žene koje samuju u jednom klaustrofobičnom sobičku koji pomalo budi reminiscencije na tamnicu ili grobnicu.

Na početku romana susrećemo s bolesnom Lucijom koja očekujući dolazak “zaručnika“ Alfreda, Jurjeva prijatelja, sve više kopni.

Smatram da je bitno pritom istaći kako ovaj roman ima dvije paralelne priče: mušku i žensku (Nemec, 2009: 16). Budući da je u romanu riječ o patrijarhatu, muška priča se odnosi na sferu javnoga, sferu politike, kulture, gospodarstva te ostvarivanja moći u kojoj središnje mjesto, jasno, zauzima Ante Stipančić.

Sina Jurja potrebno je pripremiti kako bi jednog dana mogao vršiti tu istu ulogu stoga je njemu omogućeno školovanje i posvećena sva pažnja i ljubav. S druge strane, ženska priča je mnogo tužnija. Žena je u ovom poretku predodređena da bude pokorna i poslušna supruga, dobra domaćica i majka.

Tako Lucija ostaje zarobljena u kuhinji. Ona nema pravo na slobodan izbor, već s obzirom na patrijarhalnu ideologiju, kao i svakoj drugoj ženi, sudbina joj je unaprijed predodređena da bude objekt za koji je mogućnost sudjelovanja u javnim poslovima također nezamisliva. Međutim, dok Valpurga bez pogovora život provodi u neslobodi i sputanosti, ugađajući taštom mužu i odgajajući djecu, Lucija se buni protiv takve nepravde i očeva autoriteta ističući kako i ona kao žena posjeduje zdravi razum. Međutim, bezuspješno jer je njena pobuna ugušena. Metafora čitava njena života postaje epizoda o njezinoj ljubavi s Alfredom i trudnoći koja završava pobačajem. Naposljetku u smrti vidi jedino svjetlo spasa.

3.1. OBITELJ U ROMANU *POSLEDNJI STIPANČIĆI*

Obitelj kao temeljna društvena jedinica zasnovana na zajedničkom životu užeg kruga srodnika¹ početna je determinanta oblikovanja našeg sebstva. Dijete od rođenja u obitelji uči o pravim vrijednostima, uči pokazivati emocije, razvijati samostalnost. Također, uči o ravnopravnosti i potrebi tolerancije unutar zajednice te o odgovornosti. Naši odnosi i uloge u obitelji uvelike utječu na našu psihu i na naše podsvjesno. Sve to vidljivo je i na primjeru obitelji iz ovog romana. S aspekta obitelji i autoriteta proučavanjem ovog romana bavi se Dejan Đurić.

Novak uspijeva društvenim okolnostima motivirati propast Stipančića te prikazati promjene koje su utjecale na propast patricija. Međutim, sa društvenim razlozima se ukrštavaju i psihološki razlozi koje je isto tako Novak vješto predočio. Stoga društveni utjecaji s obzirom na princip odgoja u obitelji utječu na ono nesvjesno u nama (Đurić, 2011: 20).

U romanu se susrećemo sa patrijarhalnom građanskom obitelji. S obzirom da je riječ o rigidno patrijarhalnim odnosima, potrebno je staviti naglasak s ovog aspekta analizi očeva karaktera. Ante predstavlja krutog, strogog supruga i oca kojem se svi u obitelji moraju pokoravati.

Isto tako, citiram:

Ante Stipančić žrtva je svoje staleške pripadnosti te njezinih svjetonazora i predrasuda (Đurić, 2011: 22).

Međutim, bitno je istaknuti kako on zapravo ni ne pripada plemićkom staležu, unatoč njegovom ponašanju i silnoj želji da se pošto-poto domogne tog položaja. U želji za ostvarenjem društvenog autoriteta koji bi ostvario titulom plemića, Ante svoje frustracije liječi uspostavom snažnog obiteljskog autoriteta.

Kroz roman pratimo sve veće slabljenje Antinog autoriteta u obitelji. Ono je popraćeno opadanjem Antina ugleda te postupnim financijskim slomom. Bolest od koje svakog dana sve više kopni, a naposljetku i umire, predstavlja ujedno nestajanje cijele društvene skupine patricija.

Kako bih predočila Antin odnos prema supruzi i kćeri, izdvajam :

¹ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Domaći život u Stipančičevoj kući bio je uređen - što se ticalo prava i dužnosti muškaraca i ženskih - na način orijentalaca: Valpurga i Lucija osjećale su se napram Veroniki i drugoj mlađoj služavki utoliko odličnijem položaju što su sa Stipančićem i Jurjem sjedile kod istoga stola. Bilo je to po duhu onoga doba, a lako će biti da je na takovu podređenost žene djelovao i doticaj naših ljudi s Turcima kroz duga vremena. Ta je podređenost žene dobila izrazitije lice u Stipančičevoj kući i kroz druge prilike: velika razlika Ante Stipančića i Valpurgine po dobi, njegov osebujni temperament, a pogotovo umišljena njegova naobrazba napram ženi, koju bi njezino doba odlikovalo priznanjem vanredne »edukacije« ako bi znala čitati i pisati i ako bi izim materinskog jezika umjela govoriti još kojim jezikom pa ako bi još k tome čitala novele i romane (Novak, 2000: 24).

O odnosu Ante prema Valpurgi autor nas izravno upućuje. Valpurga je osuđena na život domaćice izolirane u kući čija je glavna zadaća bila briga za djecu. No i tu je bitno istaknuti da ni u tome nije imala potpunu slobodu kad je riječ o sinu Jurju jer je otac želio sina odmalena oblikovati prema sebi kao budućeg nasljednika.

Ante je oduvijek želio svoj neuspjeh kompenzirati preko sina, no vidjet ćemo da mu to ne uspijeva. Najveća mu je želja bila da se Juraj uspije uspeti na staleškoj ljestvici i nadoknaditi njegov neuspjeh. Ono što je također zanimljivo uočiti je činjenica da se tijekom romana nigdje ne iznose Jurjeve želje i ambicije.

Prema Duriću, to je zato jer *on ostaje lik bez substava. Jer predstavlja produžetak substava vlastitog oca* (Durić, 2011: 33). Ono što to i potvrđuje je Jurjevo pismo prijatelju Mukiju u kojem tek nakon godina Jurjeva odvajanja od obitelji progovara o odnosima u obitelji te o očevu karakteru. Do spoznaje da način na koji je živjela njegova obitelj nije „normalan“ došao je tek udaljavanjem od obiteljske sredine, što je i razumljivo budući da je dotad i u društvu patrijarhat bio normalan, a s druge strane, pitanje Antina autoriteta bilo je u kući neupitno.

U nastavku citiram:

Zbilja - očev spis što sam ti ga spomenuo!... Moj tatica nije bio, čini mi se, od najčistijih karaktera. Htio je pošto-poto da pliva na površini, a neprestano je tonuo. Htio je biti i izvan kuće ono što je bio u kući: prvi autoritet u svemu i svačemu, ali nije išlo... Bio je Austrijanac, Francuz, Talijan i Mađar u isti čas. ...Moj je otac bio u svem polovnjak. ...Morao je naravno zaboraviti što su mu otac i mati zaista bili, i gledati u davninu da potraži plemićki list svojih

pradjedova, česa nije mogao naći. Ali držao se svejedno plemićem. Kako je učio, rekao sam ti: znao je od svačesa nešto, a od svega ništa. Zato je ipak držao sebe čovjekom učenim... Zahtijevao je da ga drže i učenjakom i aristokratom. Ondje gdje mu to nije koristilo, uspio je: u vlastitoj kući i kod dobroćudnih malograđana. Kod kuće je bio strah ukućana, a mali su ga ljudi pozdravljali na ulici dubokim poklonima na koje nije nikada pozdravom odvrćao... Išao je ravno i držao se ukočeno, a oni su ga pozdravljali kao podanici svoga kneza u kakvoj njemačkoj državici....Nije htio sa svakim ni općiti, a govorio je vrlo malo: to mu je čuvalo kod mnogih uvjerenje da je uman i visoko naobražen čovjek... Bio je ipak nesiguran na svakom svom koraku i nigdje nije uspijevao: s jednom je nogom ostao utisnut u nepođeno tlo očeve konobe, a s drugom tražio uporište među svijetom visoke aristokracije i visoke naobrazbe. ...Ja ga dosada nijesam poznao. A sada vidim da su kod toga čovjeka bili svi uvjeti vječnoga nezadovoljstva, vječnoga prigovaranja i mrmljanja na sve što se oko njega zbiva,.... Moju je majku uzeo bez dvojbe iz ljubavi. Sreća za nju te je ona bila od sebe pokorne, ropski podložne čudi i zato se nije valjda marila tužiti na svoj udes. Kuću je držao u vojničkom zaptu, ne izuzimajući dapače ni mene kojemu je koješta iza svoje smrti namijenio. (Novak, 2000: 87).

O odnosu Ante prema Luciji govorila sam ukratko i iznoseći sadržaj. Naime, Lucijina najveća krivica bila je ta što je bila žensko! Kao i majka, Lucija je provodila dane zatvorena u kući, od koje se, vidjet ćemo u nastavku, razlikovala po temperamentu.

Lucija je bila vrlo živahna djevojčica, te je Valpurga poradi toga pretrpjela mnogo prigovora od Stipančića koji je uopće za Luciju malo mario i samo jedno u pogledu njezinoga odgoja odrješito zahtijevao: da ne smije na ulicu gdje bi došla u dodir s gradskom dječurlijom... Mala bi se s velikom radošću, kad bi samo mogla, ukrala na presvođeni hodnik i gledala kao u čudu onaj slobodni plavi prostor nad crvenkastim krovovima susjednih kuća i pitajućim očima ispitivala kao zagonetku tijesnu uličicu kojom bi prošao sad koji odrasli čovjek a sad proletjelo koje dijete. A tek kad bi se zaletjela na trg djeca - njezina bi se duša od sreće smijala njihovoj igri i svojim malim ručicama uhvatila bi se zida i plesala i vriskala od radosti jednako kako su slobodni njezini vršnjaci i vršnjakinje izvodili svoje živahne kretove u svakojakim igrama (Novak, 2000: 24).

Njeno je školovanje bilo zanemareno. Do šeste godine nije čak smjela sjediti za stolom za vrijeme ručka. Jedinu pažnju i ljubav pružala joj je majka. Odrastanjem, a time i slabljenjem Antina zdravstvenog stanja i autoriteta Lucija mu se suprotstavlja. Lucija se odmalena

pokazala živahnom djevojčicom koja postupno počinje shvaćati svoju vrijednost i čeznuti za slobodom i ljubavlju kao i svaka druga djevojka njezinih godina.

3.2. LIK LUCIJE STIPANČIĆ I PROBLEMATIKA POBAČAJA

Lik Lucije Stipančić najprodubljeniji je i najstroženiji Novakov lik. Književni kritičari se slažu kako je Lucija Stipančić psihološki najkompleksniji ženski lik i u okviru čitave hrvatske književnosti 19. stoljeća.

Pisac je kroz lik Lucije prikazao psihološko-emocionalne potrese takve djevojke odgojene u rigidno patrijarhalnoj obitelji. Lišena osnovnih ljudskih prava, a s druge strane, poput svake djevojke njezine dobi, puna snova, u sukobu je sa svojom realnošću proživjela psihički šok. Isti ju je nakon nekog vremena i koštao života. U opisima se pokazao piščev talent za žensku psihologiju. Pisac je vrlo realistično prikazao Lucijino opiranje ocu, osjećaj samosvijesti koji se u njoj javlja, opis proživljenih trauma nakon otkrića da je Alfred oženjen, kao naposljetku i opis Lucijine tragične smrti pred kojim malo tko od čitatelja ostaje ravnodušan (Šicel, 2005 : 207-208).

O Lucijinu pobačaju u nekim se osnovnoškolskim i srednjoškolskim literaturama uopće ne govori. Taj segment radnje *ostaje u magli*. Vjenceslav Novak izdvaja i se tom tematikom u svoje vrijeme u hrvatskoj književnosti. Tom temom u okviru ovog romana bavila se Vjekoslava Jurdana prema kojoj samò začeo Lucijina djeteta, a tako i pobačaj posljedica su nestvaralačke podređenosti (Jurdana, 2002: 269). Cijeli svoj život prisiljena je bila biti podređena muškarcima, budući da je žensko. Isprva ocu, a potom „zaručniku“ te su je naposljetku oba ta muška autoriteta iznevjerila.

Nakon manjka očeve ljubavi i pažnje samo iz vlastite krivnje što je žensko, Lucija u Alfredu vidi idealiziranu sliku muškarca koji će zauvijek promijeniti njezin život. Prije svega, učiniti ju voljenom. Međutim, Alfreda ne zamaraju moralna načela te mu Lucija služi kao kratkotrajna zabava. Činjenica je da ju nije silovao već ju je zaveo.

Ono što otežava situaciju jest činjenica da Lucija ostaje s njim trudna. Ono što Jurdana želi razjasniti je i pitanje majčine odgovornosti kod počinjenja takvog čina (Jurdana, 2002: 273). Luciji Alfred, nakon što mu je pismom javila da je trudna, šalje pošiljkom sredstvo za pobačaj koje ona bezrezervno uzima misleći kako joj ga šalje muškarac koji je voli jednako kao što ona njega voli. Iz svega toga je vidljivo da Lucija nije uopće imala ulogu pri začeću njihova djeteta.

Međutim, da Lucija nije uzela sredstvo za pobačaj, iz primjera brojnih likova siročadi iz hrvatske književnosti 19. stoljeća možemo pretpostaviti kakav bi bio daljnji Lucijin život i život njena nezakonita djeteta. Vjekoslava Jurdana ide i korak dalje. Sa stajališta etičke teorije Lucija, pomislivši samo na vlastiti život i sukladno tome mogućnosti koje će pružiti djetetu, shvatila bi kako je bolja odluka pobaciti (Jurdana, 2002: 275). Jurdana ističe kako pobačaj nije Lucijin izbor, već da je odgovornost Alfredova. Novak ni na kojem mjestu u romanu i ne potiče imalo sumnje u Lucijinu nevinost. Zaključak je da pobačajem ona iskazuje svoj stav prema životu koji je u nje, zahvaljujući sudbini koja ju je snašla, izgubio vrijednost (Jurdana, 2002: 276).

3.3. TUBERKULOZA KAO METAFORA DRUŠTVENE ANKSIOZNOSTI

O tuberkulozi i njezinom metaforičkom značenju u djelima hrvatske književnosti kasnog 19. i ranog 20. stoljeća piše u svom radu na engleskom jeziku pod naslovom *Living in the Corpse. Functions of Tuberculosis and Forms of Its Representation in Croatian Literature and Culture in the Late 19th and Early 20th Century*² Tvrтко Vuković. Tvrтко Vuković se pritom u svom radu dotiče i romana Posljednji Stipančići.

Već na samom početku romana susrećemo se sa Lucijinim lošim zdravstvenim stanjem. Lucija pati od kroničnog umora, kašlja, boli u prsima, a pogoršanjem stanja izbacuje i krv. Mada bolest nije ni u kojem trenutku u romanu imenovana, svi ti simptomi upućuju na plućnu tuberkulozu. Lucijina majka se i s ovog aspekta pokazuje sklonom tradicionalnim vrijednostima, predrasudama pokazujući sumnjičavost prema liječničkoj dijagnozi. Čak i kad opaža tragove krvi na Lucijinu pokrivaču Valpurga poriče infekciju i odbija se suočiti s činjenicama.

² Rad je dostupan na internetu: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/pss/article/view/11953>, 02. rujna 2018.

Zanimljivo je pritom da čak ni kad doktor postavlja dijagnozu, on bolest ne imenuje. Odbijanje direktnog imenovanja bolesti u romanu stoga je, kako smatra Tvrtko Vuković, u funkciji potiskivanja iracionalnog.

Tvrtko Vuković smatra kako je tuberkuloza od koje boluje Lucija Stipančić, zapravo metafora društvene anksioznosti. Strah od brzog i nezaustavljivog širenja infekcije zapravo predstavlja strah od posljedica društvenih problema koji su potaknuti burnim društvenim i kulturnim događajima. Naime, riječ je o razdoblju kad dolazi do propasti plemstva te dolazi do uspona Buržoazije (Vuković, 2017:100). Propast te patricijske obitelji uzrokovana je, između ostalog, i nemogućnošću prilagodbe novim društvenim uvjetima.

3.4. KOMPOZICIJA ROMANA, VRSTA PRIPOVJEDAČA, NARACIJA

Podnaslov ovog romana glasi: „povijest jedne patricijske obitelji“ iz čega bismo naoko mogli zaključiti kako je riječ o još jednom romanu iz žanra obiteljsko-genealoškoga romana. Međutim, ovaj roman je mnogo više. On je istodobno i kombinacija psihološkoga i socijalnoga romana. Naime, iznošenjem biografija članova te nekad slavne i bogate patricijske obitelji analizira se agonija plemstva. Pritom svaki član ove četveročlane obitelji predstavlja jednu fazu u gradacijski prikazanom procesu propadanja klase i same obitelji.

S obzirom da roman sadrži značajke mnogih romanesknih žanrova, teško ga je žanrovski odrediti. Prvenstveno, riječ je o obiteljskom romanu (tematizira se propadanje jedne patricijske obitelji, što nam i sam naslov naznačuje), ali ima osobine i društveno-političkog romana (u romanu se javljaju prizori iz javnog života, kao i niz političkih i društvenih zbivanja u kojim likovi sudjeluju), a također ima značajke i romana likova (budući da svaki od četiriju likova članova obitelji predstavlja vrstu Novakovih karaktera uopće).

Roman se sastoji od 17 poglavlja. Radnja je isripovijedana pritom prstenasto.

Javlja se sveznajući pripovjedač budući da roman nije fokaliziran kroz svijest jednog lika. Fabulu često usporavaju opisi, dnevnički zapisi, komentari te elementi memoarske proze. Svi ti postupci u funkciji su psihološke i socijalne karakterizacije likova.

3.5. TEMATIKA MORA U *POSLJEDNJIM STIPANČIĆIMA*

S obzirom da Vjenceslav Novak u romanu predočava događaje u rodnom Senju, u romanu se javljaju dijelovi o moru i životu uz more. Novak o moru govori bez romantike. U prvom planu su mu socijalni, ekonomski i politički problemi sredine.

More je u romanu prikazano u svim godišnjim dobima. Usto prikaz brodoloma i likova pomoraca u ovom romanu potpomaže stvaranju ugođaja, ali i u potpunijem prikazu sudbina likova. Tako npr. u trećem poglavlju romana Novak moć obitelji Stipančić predočava pomorskom snagom. Isto tako javlja se i brodolom koji predstavlja metaforu sudbine koja očekuje obitelj Stipančić; metafora ekonomske i moralne propasti koja će zadesiti obitelj (Jurđana, 2002: 255-256).

U romanu su opisana tri brodoloma. Prvi, na početku romana, simbolična je najava konačne propasti Stipančića i naznaka teme romana.

Citiram: ...na moru, bože sačuvaj, lagum od neba do zemlje. Malo te se nije dogodila velika nesreća. Nekomu brodu pokidalo konope kao konce, a lanci, kazuju ljudi, pucaju na zimi kao staklo... Držao se samo jednim konopom, a das je i taj pukao, bilo bi ga rastreslo gdje god dolje o školj. (Novak, 2000:4).

More autoru služi i kao rekvizit u stvaranju atmosfere, oslikavanju interijera i eksterijera, ali more je i svjedok svih životnih borbi likova i u tome se krije njegov najveći značaj (Jurđana, 2002: 259-261).

Isto tako je zanimljivo dodati kako je u romanu riječ o drvenim brodovima koji, simbolično, kao i aristokracija pred građanstvom, gube bitku pred modernim željeznim parobrodima.

4. ROMAN *TITO DORČIĆ*

Roman *Tito Dorčić* obrađuje tipičnu realističku temu odlaska na školovanje mladog čovjeka u novu sredinu na nagovor preambicioznih roditelja koji su željeli da njihovo dijete u životu ostvari više nego su to oni umijeli. Međutim, zanimljivo je to što Novak u pristupu ovoj temi čini otklon od realizma.

Naime, roman *Tito Dorčić* jedini je Novakov roman u kojem je građa podređena tada aktualnom prirodno znanstvenom pristupu biološkog determinizma. Na taj se način Novak približio naturalističkoj koncepciji, tada već široko zastupljenoj u svjetskoj književnosti. Sudbina glavnog junaka romana, Tita djeluje nam kao da je unaprijed predodređena, tj. prirodna s obzirom na teoriju herediteta (Nemec, 2009: 14). Tako Tito djeluje da je, pomalo grubo rečeno, žrtva eksperimenta za koji su inspirativne bile Lamarckove i Darwinove teorije descendencije i prirodne selekcije. U romanu one svojega predstavnika nalaze u Titovu učitelju Wolffu te će trajno utjecati na Titov um i postupke.³

Radnja ovoga autorova posmrtno objavljena romana podijeljena je u 12 poglavlja. Svako je zatvorena cjelina u životu antijunaka Tite. Titov život prikazan je od rođenja i djetinjstva do smrti.

Naime, u ovom se romanu Novak bavi starom siromašnom ribarskom obitelji Dorčić u kojoj su svi bili ribari. Andrija Dorčić, otac naslovnog junaka Tita, za sinovo dobro, odlučuje da Tito neće biti ribar te tako Tito postaje žrtva očeve nerazumne ambicije. O tome je odlučeno odmah nakon Titova rođenja. Andrija Dorčić već se na sinovu krštenju zaklinje kako će njegov sin, u najmanju ruku, postati činovnik. Već nam se na početku u dva trenutka u romanu nagoviještava negativan ishod očeva plana i cjelokupne priče. Prvi je kada Malčika Klarička daje svoje primjedbe kako je opačina obično ribarsko dijete nositi *gospodski opremljeno na krst* (Novak, 1979:9).

Isto tako, u riječima ribara Kuzme na Titovu krštenju koji Andriju upozorava kako njegova odluka o prekidu obiteljske tradicije nije najbolja:

³ Titov profesor izrađivao je doktorsku disertaciju na temu *Intelektualni razvitak po staleškom zanimanju ljudi* koja se temeljila na Lamarckovoj teoriji descendencije i Darwinovoj teoriji prirodne selekcije. Ravnatelj Sabljak Wolffu govori o Titu kao izvrsnom ribaru koji je potom odlučio proučavati Tita te dolazi do saznanja da *za neki postotak učenika djelomice, a za neki posve, izgubljeno vrijeme nauka za koje nemaju rođenih sposobnosti*, itd.

Rušiš u kući stari red (...), a to nije ni dobro ni sretno (Novak, 1979:17).

Premda Tito pokazuje sklonost prema moru i ribarenju, ipak udovoljava očevoj želji i odlazi na školovanje. Međutim, školu nije nikad zavolio. O tome nam svjedoči i sljedeći citat:

A more je i život u njemu privlačilo Tita čarobnom snagom k sebi. Usprkos očevim i majčinih molbama i neminovnim šibama izostajao je poradi ribarije iz škole. Jedna ribica kojoj bi bacio udicu odnijela bi svojom pojavom strah od ljutih šiba. Takva jedna ribica kao da je mogla očarati njegovu pamet, povukla bi za sobom svu njegovu misao, fantaziju i čuvstvo k morskome dnu... (Novak, 1979: 25).

Premda lukavstvom i učeći bez razumijevanja, Tito uspijeva završiti školu i studij prava u Beču. Potom se vraća u Senj i dobiva posao. Međutim, Tito se pokazuje nesposobnim za to radno mjesto. Titov otac pokušava upravitelja podmititi, no Tito zbog toga dobiva otkaz. Potom otac uspijeva zaposliti Tita uz pomoć biskupa Ožegovića na županijskom sudu. Tu Tito koristi pisara Duića koji obavlja njegov posao, a on ga zauzvrat podmićuje. Upravitelj Pukovac je veoma zadovoljan s Titom. Sada Tito na sve načine smišlja kako će zavesti Pukovčevu kćer Reginu kako bi se dokopao boljeg položaja, što mu s vremenom i uspijeva. Pritom Regini glumi načitanu intelektualca. Dolazi i do njihove ženidbe, no uskoro se počinje otkrivati Titovo pravo lice pred Reginom koja ga napušta. Tito sve više propada, a u međuvremenu osuđuje i nevinog čovjeka na smrt što će biti konačni udarac za Titovu psihu. Obolijeva na živce te završava utapanjem u istom onom moru od kojeg je bio u mladosti udaljen kako bi ostvario očeve snove.

Citiram: *Tako mu se ispunila želja, da ostatak života pada moru, što ga je tako ljubio, i što je bila jedina prava radost njegova života* (Novak, 1979: 178).

Novak je u ovom romanu time želio pokazati smisao čovjekove sudbinske ovisnosti o vlastitom zavičaju (Nemec, 2009: 14).

Poanta ovog romana s tezom bila bi da svatko treba ostati u *zvanju svojih otaca*. Neki od kritičara ističu kako se tom poantom Novak kosi sa onim dosad napisanim te da u ovom djelu negira ideju progresa, demokratičnosti i ravnopravnosti (Nemec, 1994: 234).

Jelčić pak ističe kako iz poante ovog romana možemo zaključiti kako Novakov pogled nije aristokratski već demokratski - on cijeni ljude po radu, a ne po zvanju (Jelčić, 1997: 254).

Mada se teza o naslijeđivanju proteže kroz cijeli roman, ono što je karakteristično i za ostale Novakove romane u kojima su u središtu problematični junaci poput Tita je to da individualne perspektive uvijek neposredno supostoje sa sudbinom kolektiva (Nemec, 1994: 226).

Također, svi ti likovi, osim što su žrtve neprilagođenosti novoj društvenoj sredini, imaju i naglašene crte slabosti i nedostatka životne energije u sebi. Iz toga proizlazi kako je njegov tragičan kraj rezultanta kako socijalnih, tako i naglašenih psiholoških čimbenika (Nemec, 1999: 227).

Dakle, Tito nije doživio slom samo zato što je bio udaljen od svoje sredine i korijena kao zbog zanimanja prema kojem je imao sklonosti i talenta već i u njegovu slučaju riječ je o posljedici odgoja, nerazvijanja samostalnosti i odnosa prema ženi koji se stječe unutar obitelji.

Mada i u ovom romanu Novak precizno predočava kronotipe Senja i daje lokalnu obojenost rabeći pritom i domaći leksik, regionalno je prevladano univerzalnom tematikom. Kroz pojedinačne sudbine nam daje objektivnu sliku života hrvatskog čovjeka svojega doba (Nemec, 1994 : 230).

4.1. KOMPOZICIJA ROMANA, NAČIN PRIPOVIJEDANJA, NARACIJA

Fabula romana je strukturirana kronološki. Naracija teče linearno-kronološki, pratimo razvoj glavnog lika Tita. Roman se sastoji od dvanaest poglavlja. Na samom početku romana pisac nam daje sažeti izvještaj o obitelji Dorčić. Potom autor govori o Titovu rođenju i djetinjstvu, odlasku u školu a potom i na studij u Beč. Slijedi potom Titovo zaposlenje u Senju, otkaz i ponovno zaposlenje u V., Titov brak i posao u P., kriva osuda nevina Jovana Dulapića iza čega slijedi Titov povratak u Senj, pomućenje svijesti te konačno samoubojstvo, Titovo utapanje.

Putem ovako koncipirane linearno-kronološke naracije pratimo Titov razvoj te načine kako dolazi do promjena u Titu s obzirom na promjenu okoline. Međutim, tu strogu linearnost

katkad razbijaju epizode u kojima se govori o Lucijinu životu prije udaje te o povijesti Dorčićevih. Pripovjedač je pritom posve nepristran.

Roman završava epilogom, prikazom Titovih nesretnih roditelja na sinovu grobu koji se prekoraavaju što su Titu tjerali da završi školu:

Škola je bila za nj vazda velika muka. Sjećaš li se kako se kostur bio načinio od njega kad je učio za maturu? A kakav je dolazio iz Beča poslije svakoga ispita. E, da smo mi, Andrija znali njega pridržati uza se... (Novak, 1979:207).

4.2. TITOV ODNOS S OBITELJI, PREMA ŠKOLI I ŽENAMA

Tito je odrastao u jednoj ribarskoj obitelji. Andrijin otac, nastavivši tradiciju koja se prenosila s koljena na koljeno, kao i svaki roditelj, poželio je svom sinu lagodniji život i zanimanje koje će mu donijeti ugled. Međutim, unatoč najboljoj namjeri Titovih roditelja, dogodilo se suprotno. Unatoč tome što se ovaj roman temelji na prirodo-znanstvenom konceptu biološke determiniranosti, jedini uzrok Titove propasti nije to što je Tito, na nagovor roditelja, raskinuo s tradicijom i krenuo se školovati i studirati. Razlozi su i psihološke naravi.

Unatoč roditeljskoj najboljoj namjeri, način Titova odgoja bio je sve, samo ne najbolji. Tito nije nikada volio školu, a roditelji su ga stalno podmićivali kako bi prisustvovao na nastavi. Samim time, iz njihova primjera Tito je učio o podmićivanju kao normalnom obrascu ponašanja, a to se eksplicitno pokazuje u trenucima kad Titov otac podmićuje njegove nastavnike zbog Titovih propusta. Tim obrascem ponašanja, čitajući roman, vidjeli smo, služi se kasnije sam kako bi se zadržao na radnom mjestu⁴, a sve zbog svog neznanja.

S druge strane, roditeljske pretjerane pohvale i nagrade, pretjerana briga Tita je, nažalost, pretvorila u pasivnu, nesigurnu i nesamostalnu osobu. Roditelji se za Titu žrtvuju, financiraju ga, no on pritom nema mogućnosti uopće razmisliti o svojim željama i afinitetima (Durić, 2011: 105-106).

⁴ Tito zbog neznanja podmićuje Duića hranom i vinom kako bi obavljao njegove poslove, a on ih potom prisvajao za svoje.

Utjecaj obitelji i obiteljskih odnosa odigrao je ulogu i na Titov odnos prema ženama. To se vidi u Titovu poimanju žena i braka te u njegovu odnosu prema ženama kad se osjeća nesiguran i manje vrijedan. Kako bih to i potkrijepila, donosim citat u kojem se da iščitati Titova nesigurnost u interakciji sa ženama:

U društvu gospođa ili gospođica nije se Tito našao nikada. Od same pomisli da se kojoj približi osjetio bi neku tešku životnu nemoć. kako da se pokloni? Da poljubi ruku? Šta da reče? Kad bi u društvu s drugima zapao iznenada u žensko društvo, osjećao je svu svoju izgubljenost...ono što bi drugi govorili, znao bi i on reći...pa ipak bi opet šutio i smiješio se samo ledenim smiješkom naprama pogledima gospođa i gospođica... (Novak, 1979: 73).

S obzirom da se bojao da svojim intelektom neće očarati gospođice, lagodnije mu je bilo kad bi se našao u društvu sa sluškinjama za koje je ipak on bio gospodin.

Ali s domaćim služavkama već se drukčije snalazio-jednako kao što u Beču s djevojkama što su u malenim dućanima prodavale duhan (Novak, 1979: 73).

Što se tiče njegova odnosa prema Regini i kasnijeg braka, utjecaj obitelji i odgoja se još više vidi. Tito osvaja Reginu iz lukavstva i proračunatosti. Uvidio je kako bi se uz pomoć nje i njezine obitelji mogao dokopati dobrog položaja. Isto tako, njegova gluma i skrivanje pravog lica pred Reginom sugerira već loš ishod toga braka. Kao kod svih glumaca, Titovo pravo lice se postupno počelo otkrivati, kao i sklonost piću što je u inteligentne i samopouzdanе žene poput Regine moglo izazvati samo gnušanje:

S pićem je bilo u savezu njegovo do brutalnosti surovo utaživanje niskih pohota. Ponašao se kao i da ne sluti da ima ženu finih i nježnih osjećaja...nije štedio njezin stid. Ponizivao ju je...kada je prvi put osjetila zapah vina iza njegovih usana kojimma ju je strastveno iscjelivao...-muž joj je od toga časa postajao odvratn do nesnošljivosti (Novak, 1979: 167).

Regina ga nakon smrti oca napušta. To je bio završni udarac za Tita budući da se je zbog nje bio izdigao u društvu i bio poštovan, a nakon njihova rastanka i toga nestaje. Usto, odrastajući u patrijarhalnoj obitelji poput svoje, Tito je smatrao kako je ženi to nedopustvo učiniti. Dapače, žena mora biti pokorna i poslušna svome mužu kao što je to i njegova majka Lucija njegovu ocu.

Sve to možemo jasno iščitati iz teksta:

Slomit ću ja njoj taj neki gospodarski ponos...-govorio je iz uvjerenja jer je i u njegovoj rodnoj kući bio otac neograničen gospodar pored kojega je mati imala jedva svoju vlastitu volju. A tako je bilo i u djeda i pradjeda (...) (Novak, 1979: 169).

4.3. ŽENSKI LIKOVI U ROMANU

U ovom romanu susrećemo dvije žene u kontekstu obitelji Dorčić. Upoznajemo Titovu majku Luciju, tradicionalnu radišnu i pokornu ženu, majku i domaćicu koja se nikad ne suprotstavlja svom mužu. Dapače, ni ne dovodi u pitanje muževe odluke. Potpuno je pasivan lik.

S druge strane, susrećemo Reginu, Titovu suprugu koja je potpuna suprotnost Titovoj majci Luciji. Regina predstavlja tip inteligentne, snažne i samostalne žene. Aktivni lik koji se odlikuje svojom oštroumnošću i otmjenošću. Intelektualno nadmoćna Titu, unatoč sumnjama se udaje za Tita, no uskoro otkriva pravo Titovo lice i sklonost porocima te nakon očeve smrti odlučuje izići iz takvog braka. Regina odbija biti podređena i pokorna žena što je Tito, odrastajući u patrijarhalnoj obitelji, smatrao normalnim.

5. ZAKLJUČAK

Vjenceslav Novak bio je tematski najraznovrsniji hrvatski književnik iz doba realizma. Unatoč kratkom životnom vijeku, jedan je od najproduktivnijih pisaca svojega vremena.

Njegovo najpoznatije djelo iz bogatog opusa nastalog u relativno kratkom životnom vijeku je roman *Posljednji Stipančići*. U radu sam nastojala analizirati problematiku djela, prikazati odnose u obitelji i njihov utjecaj na pojedinca.

Roman *Tito Dorčić*, mada mu mnogi kritičari književnosti zamjeraju prenaplašenu naturalističku determinantu, jedan je od uspješnijih djela jednog od naših najboljih književnika iz razdoblja realizma. U radu sam nastojala osvijestiti koji su to čimbenici, osim biološke determiniranosti lika, utjecali na Titov neuspjeh i slom.

Analizirajući ove romane pokušala sam pronaći i njihovu poveznicu. Osim što se radnja u oba romana odvija u Novakovu rodnu gradu, možemo uočiti kako je u oba romana Novak predočio ljude iz svih društvenih slojeva. Također, u oba romana prikazan je patrijarhat i posljedice koje je on ostavio na članove obitelji, ponajviše dakako na djecu. Vrlo je dobro prikazano općenito koliko obitelj kao zajednica utječe na dijete te kako je roditeljstvo najteža životna uloga.

Sve to dokazuje kako je Novak imao izvrstan osjećaj za individualne sudbine ali i talenta da prikaže sveobuhvatnost života sviju društvenih slojeva. Ipak, ono što zasigurno budi najviše simpatija među čitateljima je njegov sentimentalno obojen osjećaj za sirotinju. Novak je prvi pisac svojega doba koji se u svojim djelima dotakao sloja prosjaka, beskućnika i sirotinje. Uz to, bitno je naglasiti kako je ipak Novak od svih suvremenika tehnikom pisanja bio najbliži teoriji realizma.

6. POPIS KORIŠTENE LITERATURE:

1. Babić, Dragomir. *Podgorska dimenzija Vjenceslava Novaka*. // Senjski zbornik, 10-11 (1984), str. 239-247.
2. Barac, Antun. *Vjenceslav Novak*. // Pet stoljeća hrvatske književnosti knj.57. Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 7-26.
3. Brešić, Vinko. *Autobiografije hrvatskih pisaca*. Zagreb: AGM, 1997., str. 313-315.
4. Čuljat, Sintija. *Podgorje u pripovjednom modelu Vjenceslava Novaka* // Senjski zbornik, 44 (2017), str. 437-450.
5. Durić, Dejan. *Autoritet i obitelj u Posljednjim Stipančićima* // KROATOLOGIJA 2(2011) 1:19-41.
6. Durić, Dejan. *Žudnja drugoga i Jouissance Drugoga: O psihoanalitičkom aspektu romana Tito Dorčić Vjenceslava Novaka*. // Fluminensia, 1 (2011), str.101-116.
7. Jelčić, Dubravko. *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb : Naklada Pavičić, 2004., str. 239-241, 253-255.
8. Jurdana, Vjekoslava. *Lik Lucije Stipančić u svjetlu problematike pobačaja* // Senjski zbornik 29 (2002), str. 269-280.
9. Jurdana, Vjekoslava. *Tematika mora u tri romana hrvatske književnosti: Začudeni svatovi Eugena Kumičića, Posljednji Stipančići Vjenceslava Novaka i Pusto ognjište Viktora Cara Emina* // Senjski zbornik 29 (2002), str. 255-268.
10. *Leksikon hrvatske književnosti-djela*. Urednica: Dunja Detoni-Dujmić. Zagreb: Školska knjiga, 2008., str. 673-674, 879-880.
11. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Urednici: Dunja Fališevac, Krešimir Nemeć, Darko Novaković. Zagreb: Školska knjiga, 2000., str. 535-537.
12. Nemeć, Krešimir. *Povijest hrvatskog romana (od početka do kraja 19. stoljeća)*. Zagreb: Znanje, 1994., str. 225-238.
13. Nemeć, Krešimir. *Svjetlo u crnom oklopu: književni svijet Vjenceslava Novaka // Otrov u duši / Vjenceslav Novak*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2009., str. 5-23.
14. Rosandić, Dragutin. *Senj u prozi Vjenceslava Novaka* // Senjski zbornik 1 (1965), str. 173-181.

15. Šicel, Miroslav. *Povijest hrvatske književnosti*, Knjiga II, Realizam. Zagreb: Ljevak, 2005., str. 200-211.
16. Vuković, Tvrtko. *Living in the Corpse. Functions of Tuberculosis and Forms of Its Representation in Croatian Literature and Culture in the Late 19th and Early 20th Century*. *Poznanjski slavistički studiji* (2017), str. 95–108.
17. Vukušić, Stjepan. *Novakova i Barčeva slika Podgorja // Senjski zbornik 13* (1988), str. 185-188.

7. IZVORI:

1. Novak, Vjenceslav. *Posljednji Stipančići*. Zagreb: Zagrebačka stvarnost, 2000.
2. Novak, Vjenceslav. *Tito Dorčić*. Zagreb: Mladost, 1979.